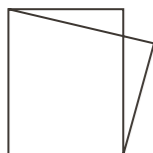


# Ny ph.d.-afhandling: Læsevejledning og databrug som organisatoriske rutiner i folkeskolen

Ph.d.-forsvar: februar 2024



Karina Kiær, lektor på UC SYD og postdoc på Forskningscenter for Naturvidenskabelig Uddannelse og Formidling (FNUG), SDU

Når man spørger læsevejledere, hvilken vejledning deres lærerkolleger ønsker, lyder et svar: *“Det er det samme; helt konkrete råd, ikke sådan en hel masse. Jo, altså jeg har da holdt nogle oplæg, som vi snakke om før om faglig læsning osv. Og nogle ved jeg også har været ude at prøve det af, men der er jo også nogle, der sådan. ... Ja. Nu har vi hørt det og så ja, og der giver det så meget mere, hvis man er ude i klasserne og være der og måske siger: Skal jeg prøve lige at starte den her time op, skal jeg prøve at vise, hvordan jeg kunne gribe det her an med at læse den her fagtekst? Så kan læreren stå og observere, hvordan gør du egentlig. Det giver meget mere, end der sidder 10 lærere og lytter på, at nu fortæller man lidt om faglig læsning. Så er der måske tre, der går ud og prøver det og resten, ja. ...”* (Interview læsevejleder).

## Læseudfordringen i folkeskolen

I dagspressen diskuteres folkeskolens læseudfordring jævnlige, og nationale samt internationale undersøgelser konkluderer, at der er et problem med læsning i folkeskolen. Læsevejlederne udgør en særlig gruppe af professionelle i folkeskolen, som har til opgave at gøre noget ved folkeskolens læseproblematik, og den opgave fik de i 2007 i kølvandet på dårlige PISA-læseresultater. Læsevejledning kan anses som en mulig løsning på denne udfordring, og derfor har jeg været interesseret i at forstå dens praksis bedre. I afhandlingen rejser jeg følgende forskningsspørgsmål: *Hvordan praktiseres læsevejledningsrutiner med data i den danske folkeskole?*

Nationalt er der få undersøgelser af læsevejledning. Internationale undersøgelser konkluderer, at læsevejledere har

Læsevejledning og databrug som organisatoriske rutiner i folkeskolen

afgørende betydning for læreres professionelle udvikling samt udvikling af læreres undervisning. Læsevejledere har til opgave at bruge data til at informere didaktiske beslutninger. Læsevejledere er blandt de faglige vejledere, der især understøtter databrug i uddannelse. Forskning viser, at databrug indebærer forskellige faser og processer (indsamle, lagre, bearbejde), og at databrug forudsætter dataliteracy, dvs. en særlig evne til at kunne læse og forstå data, og denne dataliteracy har læsevejledere udviklet. Forskning konkluderer, at lærere kan have svært ved at bruge data, ligesom de også kan have en tendens til at bruge data til at bekræfte eksisterende overbevisninger og holdninger i højere grad end at udfordre dem (Kiær, 2020). Imidlertid viser forskning, at når lærere bruger data med en læsevejleder, har databrug et potentiale til at forandre undervisningen. Hvis læsevejledning og databrug skal opretholdes og være vedvarende over tid samt føre til forandringer, så kræver det, at der er rutiner for det.

Lovgivningsmæssigt er der en forventning om, at læsevejledere bruger data jf. studieordningen til den pædagogiske diplomuddannelse, hvori der står formuleret, at en læsevejleder skal *“kunne vejlede i formativ anvendelse af test- og evalueringresultater”* (Den Pædagogiske Diplomuddannelse Studieordning 2023, s. 50). Hvordan dette arbejde finder sted i praksis, mangler der viden om.

## Databrug og læsevejledningsrutiner

I folkeskolen og i samfundet i det hele taget er der en forventning og forhåbning om, at databrug gør en forskel. Der er en stigende bevidsthed om betydningen af data til at informere beslutninger.

Data kan både være kvalitative og kvantitative, og de har det til fælles, at de er indsamlet systematisk og indgår som led i undersøgelsen af en problemstilling. *Databrug* består af en proces, der starter med en problemstilling, hertil anvendes data, som analyseres og fortolkes. Denne proces fører til, at dataene transformeres til information i form af didaktisk viden, og disse analyserede og fortolkede data kan så være med til at informere didaktiske beslutninger i praksis. En sådan proces tjener formålet om at hjælpe med beslutningstagning i forhold til undervisningen (didaktikken). Derfor anskuer afhandlingen også databrug som didaktisk og med didaktiske formål som sit primære ærinde. Det knytter an til en forståelse af, at bredere professionel viden, fx kendskabet til eleverne i klassen, det faglige indhold, indsigt i læreplaner samt fagdidaktisk viden, alt sammen spiller en rolle, og det omtales også som *didaktisk dataliteracy* (Kiær & Albrechtsen, 2021). Rutiner handler om at se noget, der er en vedvarende praksis i folkeskolen. For at databrug og læsevejledning kan finde sted, forudsætter det, at der er rutiner, som gør det muligt at løse denne opgave. I afhandlingen arbejder jeg med et rutinedynamisk afsæt og ud fra definitionen, at *“en organisatorisk rutine er et gentagende, genkendeligt mønster af gensidigt afhængige handlinger, der involverer flere aktører.”*

Organisatoriske rutiner er dynamiske (Kiær & Albrechtsen, 2024). Selve ideen og beskrivelsen af en rutine udgør rutinens ostensive aspekt, men en rutine udføres eller praktiseres også, og dette forstås som rutinens performative aspekt. Der er tale om en konstant-igangværende proces, hvor henholdsvis

det ostensive og performative *skaber og genskaber* men også *begrænser og muliggør* hinanden. Dette arbejde påvirkes og repræsenteres af de artefakter, som indgår i rutinen. I min afhandling identificerer jeg en række gentagende og genkendelige mønstre i læsevejledningsrutinen: a) testning og samling af data, b) læsekonferencer, c) vejledning, d) valg af læremidler, e) elevkurser, men der er også en række aktører, som går igen, nemlig lærere, skoleledelse, elever, forældre, datavisualiseringer, test, læremidler, oversigtsark m.fl. (Kiær & Albrechtsen, 2020).

## Afhandlingens metodologi og teori

Nøglecasen, som jeg har undersøgt i afhandlingen, er læsevejledning og databrug, og dertil har jeg primært benyttet metoden skygning (shadowing). I alt har jeg skygget fem læsevejledere i 151 timer på skolerne, i deres hjem og online via skærm grundet covid-19. Det empiriske materiale består af 414 sideres feltnoter samt en række forskellige materialiteter som PowerPoint, mails, billeder og dokumenter. Desuden har jeg gennemført seminstrukturerede interviews af læsevejlederne og deres skoleledere og løbende haft uformelle samtaler med dem.

I afhandlingen benytter jeg mig både af kulturhistorisk virksomhedsteori og aktør-netværksteori, som begge kan karakteriseres som sociomaterielle teorier, og i begge teorier spiller det relationelle – forbindelser mellem aktører, både de humane (læsevejledere, lærere, ledelse, forældre, elever) og de non-humane (test, data, læremidler, dokumenter osv.) – en central rolle. I analyserne har jeg benyttet mig af begreber

som aktiviteter, aktivitetssystemer, mediering, spændinger, translationer, inskriptioner, enactment og flydende teknologier. Udover disse teorier trækker jeg i afhandlingens analyser på databrugsteorier, dataliteracy-teorier og teorier om organisatoriske rutiner.

#### Læsevejlederens interaktioner med data og datavisualiseringer

Mine skygninger har vist, hvordan læsevejlederne er forbundet til en række andre aktører – både forældre, ledelse, lærerkolleger, elever og test, andre data, læremidler, computere, systemer osv. Læsevejlederen er et aktør-netværk, og forbindelser mellem humane og non-humane aktører er afgørende for at bruge data. Læsevejlederen er en helt central datafigur i folkeskolen. I folkeskolen er læsevejlederne med til at undersøge problemstillinger vedrørende eleveres skriftsproglige tilegnelse, skriftsproglige udvikling og skriftsproglige vanskeligheder i alle fag, på alle klassetrin i folkeskolen, hvilket også adskiller dem fra andre faglige vejledere i folkeskolen. De har en forpligtelse til at sætte forskningsbaseret viden om undervisning og læring i spil. Læsevejlederen både indsamler og producerer data. Data indsamles forskellige steder fra, både fra test, som indgår som led i nationale eller kommunale testrutiner, og data i form af elevopgaver, ligesom data også kan komme fra forældre eller lærere, der bemærker, at der er et pro-

påbegyndes. Læsevejledere indsamler og samler disse data i skemaer, oversigter, og de forbindes til handleplaner, så data kan bruges til fx læsekonferencer og i vejledningssituationer. De har ansvar for noget (Kiær & Albrechtsen, 2023; Kiær & Albrechtsen, 2024). Samling af data får læsevejlederen til at bemærke noget, men muliggør også at andre, fx kollegaer, skoleledelse og forældre, kan bemærke noget. Elevens stemme bliver til data i de dialoger, læsevejlederen har med elever. Læsevejledere samler trådene, og disse samlinger gør det muligt at iagttage mønsterdannelser.

Læsevejlederen analyserer og fortolker data. I dette arbejde bruger læsevejlederne deres viden og ekspertise om læsning og skrivning, og derfor er det også afgørende at holde denne viden ved lige. Både testteknologier og læsevejlederen laver inskriptioner (Kiær, 2024). Det er et arbejde, som er tidskrævende og ofte usynligt, og som muliggøres af, at der er læsevejledningsrutiner i folkeskolen. Netop forbindelsen mellem data, datavisualiseringer og læsevejlederens inskriptioner er afgørende for, at data bliver til didaktik, at data kan blive brugt til at udvikle undervisningspraksisser. Dette forudsætter på den ene side, at læsevejledere har en veludviklet dataliteracy, og på den anden side forudsætter det, at der er rutiner, som muliggør arbejdet med læsevejledning og data i folkeskolen.

blem – en systematisk indsamling af data

Læsevejledningsrutiner er også begræn-

sende for måder at udføre læsevejledningen på. Læsevejlederne giver udtryk for, at der er rigeligt at se til, der er ikke tid til at følge op på indsatser, de foreslår med udgangspunkt i data. Læsevejlederne selv ønsker, at læsevejledningsrutinen var anderledes. De ønsker at kunne følge op på foreslåede indsatser, og de ønsker også komme mere ud i klasserne. Det ser jeg nogle ansatser til, hvor læsevejlederne prøver at gøre noget ved det (Kiær, 2023). Det rejser også spørgsmålet om, hvordan vi kan forstå fænomenet vejledning i læsevejledning. Samtidig er det værd at tænke over, hvordan læsning i læsevejledning kan forstås og fortsat udvikles.

#### Fremtidens forskning i læsevejledning

Undersøgelser peger stadig på en læseudfordring i den danske folkeskole, og derfor kan spørgsmålet rejses, hvorvidt folkeskolen får udnyttet potentialet, der er i læsevejlederfunktionen. Hvordan står det til med læsevejledningsrutinen i den danske folkeskole?

Et af mine fund var, at ikke kun test laver inskriptioner, men også læsevejledere laver inskriptioner, og derfor er det afgørende at få mere viden om, hvordan læsevejlederes viden vedligeholdes. Derfor undersøger jeg med kollegaer, hvordan viden deles og samles i netværk for læsevejledere.

*Se referencer i selve afhandlingen eller på [www.ucviden.dk](http://www.ucviden.dk).*